

KÖRKÉP

GORDOS JÁNOS:

A FILOZÓFIAI ISMERETTERJESZTÉS RÖL

Május 16—17-én Salgótarjánban tartotta ülését a TIT Országos Filozófiai választmánya. A két nap során három referátum és a választmány írásos jelentése felett folyt a vita. Balló István „A filozófiai ismeretterjesztés feladatai pártunk XI. kongresszusa után”, Zrinszky László „A filozófiai ismeretterjesztés módszertani problémái” és Vonsik Gyula „A filozófiai ismeretterjesztés szerepe a helyes értékrend kialakításában” címmel tartott előadást.

Pártunk IX. kongresszusa új munkaprogramot állított a filozófiai ismeretterjesztés elé is — kezdte referátumát Balló elvtárs. A szocialista társadalom felépítésének időszakában egyik legfontosabb feladat a gazdasági építőmunka magasszintű megvalósítása, ezért határozta el pártunk az új gazdasági mechanizmus bevezetését. Következmenyeiről, hatásáról számos téves nézet terjedt el, amelyek korrigálásához nem elegendő csupán a politikai tájékoztatás — bár ez sem hanyagolható el. A torzítások leküzdésének azonban elengedhetetlen feltétele a mélyebb összefüggések feltárása. Ezért a filozófiai ismeretterjesztés középpontjába a világnézet, etika és az érdek problémáinak elemzését kell állítani.

Társadalmunk szocialistává válásának folyamata élesebben veti fel az új tudományos világnézet kialakításának

szükségességét. Évről-évre növekszik azoknak a száma, akik elfordulnak a régi világnézettől, igyekeznek megismerni a természeti és társadalmi valóságot helyesen kifejező világnézetet. A szocialista világnézet kialakítása nem most kezdődött. Társadalmunk szellemi életén belül növekvő szerepe figyelhető meg. Azonban a világnézeti harcok belül a hangsúlyt az idealizmus, vagy azon belül a vallásos világnézet kritikájára helyeztük, és nem a tudományos világnézet megismertetésére. Bár az idealista világnézet kritikájáról sem mondunk le a jövőben sem, azonban munkánk középpontjába a marxista világnézet megismertetését kell állítani. Ennek megfelelően kell megfogalmazni a filozófiai előadások témáit is.

E feladat megvalósítása nemcsak a filozófiai szakosztályokra hárul. Igen sokat segíthetnének a matematikai, fizikai, csillagászati, biológiai, kémia szakosztályok is azáltal, ha a természettudományok egyes problémáinak kifejtésekor a téma világnézeti konzekvenciáit is megfogalmaznák. Sőt még a különböző szervek együttműködésére is szükség volna a munka hatékonyabbá tételéhez.

Előbbre kell lépni az erkölcsi felfogás területén is. Az új rend az erkölcsi alapelveket és normákat is új tartalommal tölti meg. Ezek megismertetésére és

készségé válása a világnézet teljesebbé tételének feltétele is. Külön ki kell emelnünk a szocialista hazafiság és a proletár internacionizmus problémáját amelyről sok szó esett ugyan az elozó években, de csak az általánosság szintjén. **A patriotizmus kialakításában a haza konkrét eredményeihez (anyagi és szellemi) fűződő érzelmi kapcsolatoknak döntő szerepük van.** Csak ezek alapján, ezek ismeretében alakulhat ki az igazi szocialista hazafiság. A szocializmus teljes győzelme feltételezi minden nép munkásosztályának összefogását is, ennek pedig szerves része a proletár internacionizmus.

Erkölcsi tudatunkban ma még erősen érezhető a burzsoá erkölcs hatása, ezért társadalmi viszonyunk fejlődésével egy időben ezeknek a maradványoknak a felszámolására is gondolni kell. Az emberek szívesen elfogadják a szocializmus eredményeit és gyakran hivatkoznak társadalmunkban biztosított jogaikra is. Időnként megfélemlenek azonban arról, hogy a sikerek egyik feltétele a kötelességek megtartása. **Jog és kötelesség összefügg, ezért az erkölcsi tudat fejlesztésének egyik fontos feladata a köztük lévő dialektikus kapcsolat tudatosítása.**

Társadalmunk anyagi élete változik és ez a változás a fejlődés irányába hat. A fejlődés meggyorsítását várjuk az új gazdasági mechanizmus bevezetésétől is, amelynek megvalósítása osztársadalmi érdek, mivel létviszonyaink magasabb szintre emelését szolgálja. A törvény azonban csak a lehetőséget jelenti, a valóság alakulása azonban az emberi cselekedetektől függ, melyeknek meghatározója az érdek.

Az érdek fogalmáról, tartalmáról az utóbbi időben sok vita hangzott el. A köztudatban még mindig inkább a pejoratív értelme ismert. E fogalomnak vissza kell adni az igazi értelmét, mert

a társadalmi gyakorlat bizonyítja, hogy a szocialista társadalom dolgozóinak cselekedeténél is meghatározó tényezőként hat. Nem szabad erkölcsstelennek tekinteni tehát azt, aki érdekek folytán végzi el jól munkáját, és vesz részt a különböző ügyek intézésében. Össztársadalmi érdek az áru választékának bővítése, a termelékenység emelése, a munkafegyelem megszilárdítása, stb. Az egyénnek viszont alapvető érdeke létének javítása, amely függ a társadalmi érdek megvalósításában való részvétel mértékétől. Minél inkább a társadalmi érdek irányába hat az egyéni cselekvés, annál inkább megvalósítható az egyéni érdek is. A kettő tehát jobban találkozni fog, mint korábban, amit az anyagi érdekelttség differenciáltabb alkalmazása is elősegít.

Minden tudomány, de különösen a filozófia, megköveteli bizonyos módszertani elvek figyelembe való vételét és alkalmazását. Erről beszélt és adott hasznos tanácsot a résztvevőknek Zrinszky László.

Sokan a népművelési formák kötetlenségéből a spontaneitásra, ad hoc szerűségekre, véletlenszerűségekre következtelnek. A receptszerűséget ugyan kerülni kell, de a módszertani elmélet alkalmazására szükség van. Egyesek úgy gondolták, hogy a filozófia, mivel világnézeti tudomány, akkor is hat, ha a közvetítő eszközöket elhanyagolják.

A filozófiai ismeretterjesztés hatékonyságának egyik követelménye az **éltszerűség**, amellyel szorosan összefügg a **korszerűség**. A ma problémáira kell választ adni, társadalmi, politikai kérdésekre kell felelni a filozófia szintjén. A tömeg reális és lényeges problémáihoz kell kapcsolódnunk általában. Az egyik az, amikor vulgáris értelemben vett aktuális felé való közeledést értik.

A másik, amikor a modernségben való tetszelgéssel a forrásban lévő problémák élet eltompíttják.

Fontos követelmény a **közérthetőség**, amely feltételezi a fokozatosság érvényesülését, a szemléletességet, valamint az előadás nyelvezetének és stílusának problémáját.

Nem hanyagolható el az **érdekesség**, mint követelmény sem. Az előadás hallgatói érdekeset szeretnek hallgatni, ezért élményt kell nyújtani az előadónak, ki kell elégíteni az érdeklődést. Az előadók nagy része azonban negatív típusú, mivel hemzsegnek az olyan jellegű kifejezések, mint „nincs módomban kifejezni”, „majd erről máskor beszélek”, esetleg más összefüggésben vizsztatérhetünk az elemzésre”, stb. Ezek a kifejezések csökkentik a hallgatóság figyelmét, pedig az előadás hatékonyvá válásához a befogadó aktivitása is szükséges. Ezért a közlőnek törekedni kell a hallgatóság aktív részvételének biztosítására is.

Tévedünk azonban akkor, ha az aktivitást kizárólag ezektől a tényezőktől tekintjük függőnek. Ugyanis a befogadó pszichikai sajátossága, világnézete, az előadás világnézeti mikroklímája mind befolyásoló tényező.

Vonsik elvtárs előadásában foglalkozott az értékek — elsősorban a kultúra területén jelentkező — heterogén felfogásával. Várható, hogy az új gazdasági mechanizmus bevezetésével az emberek figyelme még fokozottabban a pénz felé fordul. Pedig társadalmunk fejlődésének követelménye a kulturális értékek tudatosítása és megbecsülése. A filozófiai ismeretterjesztésnek fokozottabban kellene foglalkozni a helyes értéktételek kialakításával.

A vita elsősorban a fentiekben ismertetett referátumokhoz kapcsolódott, azonban szóba kerültek olyan problémák is, amelyek a népművelés, azon belül az ismeretterjesztés általános problémáit érintették.

Többen szóvá tették az alkotó viták szükségességét, amelyek valóban csak differenciált, azonos műveltségi szintű hallgatóság körében volnának megvalósíthatók. Ma azonban ez a szempont még másodlagos, mert népművelőink „tömegeket” akarnak biztosítani az előadásokhoz és nem azonos érdeklődési körű, vitatkozni akaró kis csoportokat.

Bíráható az ismeretterjesztés merevsége is. A kultúrotthonok előre elkészítik terveiket, amelyeket „teljesíteni” kell, hiszen azt kérik számon tőlük. Ennek következtében a közben felvetődött igények kielégítésére csak a következő időnyben kerülhet sor. Ez a merevség lehetetlenné teszi a problémák gyors megválaszolását és magyarázatát.

Összegezve a tanácskozás tapasztalatait megállapíthatjuk, hogy a filozófiai ismeretterjesztés feladatkörei az alábbiak:

1. Az új gazdasági mechanizmus mélyebb összefüggéseinek megismertetése.
2. Az érdek és a tudat kapcsolatának bemutatása.
3. A marxista világnézet megismertetése.

Mindez megvalósításához a módszertani problémák tisztázása ma már elengedhetetlenül szükséges.

Örülünk annak, hogy egyre több országos rendezvény színhelyéül választják Salgótarját. Úgy gondolom, hogy ezek mind hozzájárulnak a pezsgőbbé váló szellemi élet kialakításához.